

ваність відіграють основну роль для стабільності банківської та фінансової систем. Ринковий курс національної валюти дозволить стабілізувати платіжний баланс і створити додаткові умови для притоку іноземних інвестицій.

#### Список використаної літератури

1. Lucas R. Why doesn't capital flow from rich to poor countries? – American Economic Review, vol.80, pp.92-96, May 1990.
2. Obstfeld, M. The Global Capital Market: Benefactor or Menace? Journal of Economic Perspectives. – Volume 12, Number 4, pp.9-30 – Fall 1998.
3. Obstfeld, M., Shambaugh, J., Taylor. A. Financial Stability, the Trilemma and International Reserves. – NBER Working paper 14217.
4. Основні показники діяльності банків України. – Національний банк України, лютий 2014 р. [Електронний ресурс] // Національний банк України: [сайт]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=66374> – Назва з екрана.
5. Calvo G. Monetary policy Challenges to Emerging Economies: Sudden Stop, Liability Dollarization and lender of Last Resort. – NBER Working paper 12788, 2006.
6. Calvo G. Financial Crises and Liquidity Shocks; a Bank-run Perspective. – NBER Working paper 15425, 2009.
7. Макроекономіка [Текст]: [підручник] / [В. Д. Базилевич, К. С. Базилевич, Л. О. Баластрик]; за ред. В. Д. Базилевича. – 4-те вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2008. – 743 с.

8. Пікус Р.В. Управління фінансовими ризиками [Текст]: [навч. посібник] / Пікус Р.В. – К.: "Знання", 2010. – 598 с.

9. Платіжний баланс і зовнішній борг України. 2012 рік. [Електронний ресурс] // Національний банк України: [сайт]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=66374> – Назва з екрана.

10. Основні показники діяльності банків України. – Національний банк України, лютий 2014 р. [Електронний ресурс] // Національний банк України: [сайт]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=66374> – Назва з екрана.

11. Borio C. The financial turmoil of 2007-?: a preliminary assessment and some policy considerations [Текст]: / С. Borio. – BIS Working Papers, No 251 – Basel, Bank for International Settlements, 2008, 54 p.

12. Bluedorn J., Dattagupta R., Guajardo J., Topalova P. Capital Flows are Fickle: Anytime, Anywhere. – IMF Working Papers WP/13/183 – Washington, International Monetary Fund, 2013, 36 p.

13. Capital flows and emerging market economies. (2009) – CGSF papers No 33, Bank for International Settlements, Basel.

14. Dunning J. Multinational Enterprise and the Global Economy [Текст]: / J. Dunning / – Washington, 1993, 340 p.

15. IMF Global Financial Stability Report. (2011) – Washington, International Monetary Fund – [www.imf.org](http://www.imf.org)

16. Laeven L., Valencia E. Systemic banking Crisis: A New Database [Текст]: / L. Laeven, E. Valencia. – IMF Working Papers WP/08/224 – Washington, International Monetary Fund, 2008, 61 p

17. Prasad E., Rajan R., Subramanian A. Foreign Capital and Economic Growth. – Washington, International Monetary Fund, 2006, 54 p.

Надійшла до редколегії 12.02.14

В. Шевченко, канд. екон. наук, доц.  
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

### РИСКИ И ПРОТИВОРЕЧИВОСТЬ МЕЖДУНАРОДНОГО ДВИЖЕНИЯ КАПИТАЛА В БАНКОВСКОМ СЕКТОРЕ

*Исследуется содержание и структура международного движения капитала, его противоречивое влияние на глобальные и национальные процессы. Определены риски международного движения капитала в банковском секторе. Выявлены современные изменения международного движения капитала в банковском секторе Украины. Раскрыты современные последствия и особенности регулирования рисков международного движения капитала.*

*Ключевые слова: международное движение капитала, банки с иностранным капиталом, движение капитала в банковском секторе, риски движения капитала, последствия движения капитала.*

Shevchenko V. PhD in Economics, Associate Professor  
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

### RISKS AND CONTRADICTION OF INTERNATIONAL CAPITAL FLOWS IN BANKING

*The content of the international capital flows are studied, its contradictor influence on global and national processes. Some theoretical approaches on contradictory impact of capital flows. The major risks of international capital flows in banking sector are determined including financial, currency, assets value decrease, credit rating etc. The capital flows reversal flows are explained. The modern changes of international capital flows to banking sector of Ukraine are discovered.*

*Keywords: international capital flows, foreign-owned banks, capital flows in banking sector, capital flows risks, capital flows consequences.*

УДК 368  
JEL G 22

О. Залетов, канд. екон. наук, доц.  
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

### КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ МАКРОПРУДЕНЦІЙНОГО НАГЛЯДУ ТА РЕГУЛЮВАННЯ СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

*У статті розглянуто особливості макропруденційного нагляду та регулювання, визначені основні проблеми його реалізації для регулювання вітчизняного ринку страхових послуг, розглянуто процес реалізації концепції макропруденційного нагляду та регулювання.*

*Ключові слова: страховий ринок, макропруденційний нагляд і регулювання, макропруденційна політика, страховик.*

**Постановка проблеми.** Остання світова фінансова криза засвідчила невіддатність сучасної системи регулювання та нагляду за фінансовими установами, зокрема за страховиками.

Саме недоліки в оцінюванні ризиків, проблеми з ризик-менеджментом вказуються як одні з головних причин негативних процесів, які відбулися в глобальній фінансовій системі [1].

Найбільш розвинені країни світу досягли угод, що закладають підвалини для нових стандартів страхового регулювання й нагляду на глобальному рівні. Зокрема, країни-члени ЄС визначають цілями державного регулювання збереження платоспроможності компаній та захист прав споживачів, але додатково країни можуть виділяти окремі пріоритетні завдання та прагнення [1, 16]: підтримку стабільності ринку / довіри до ринку; підтримку ефективного ринку; введення ринкового нагля-

ду; боротьбу з фінансовими правопорушеннями; підтримку конкурентоспроможного ринку; надання інформації для споживачів; пряму заяву про "відсутність банкрутств" або пряму відмову від цієї мети; забезпечення компенсаційної схеми для споживачів.

В Україні потрібна нова державна політика щодо забезпечення фінансової стійкості страхової системи. Вона повинна ґрунтуватися на забезпеченні загальної макроекономічної стабільності, удосконалення страхового законодавства, розвитку страхової інфраструктури, зниження тіньових та кримінальних процесів у страховій сфері, а також забезпечення стабільного функціонування вітчизняного страхового ринку.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Розв'язанню проблем удосконалення державного нагляду і регулювання за страховою діяльністю присвячені наукові праці таких провідних вчених, як: Базилевич В.Д.

[2], Внукова Н.М.[3], Гаманкова О.О. [4], Осадець С.С. [5], Ткаченко Н.В. [6], Фурман В.М. [7] та інших. Але в умовах розвитку страхового ринку та глобалізаційних процесів страхова індустрія потребує постійних коректувань відносно державного регулювання.

#### Невирішені раніше частини загальної проблеми.

Незважаючи на те, що проблема удосконалення системи регулювання та нагляду за страховою діяльністю вивчається достатньо широко, питання реалізації механізму макропруденційного нагляду та регулювання залишаються досі актуальними.

**Мета статті** – обґрунтування концептуальних засад макропруденційного регулювання та нагляду для забезпечення фінансової стійкості страхового ринку.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** У розвинених країнах світу страхування є одним з найважливіших фінансових інститутів. Крім виконання своєї прямої задачі – відшкодування фізичним та юридичним особам заподіяної шкоди страхові компанії поряд з банками є джерелами інвестицій для великих національних і міжнародних проектів. Сфера страхування охоплює всі сторони виробничого і соціально-економічного життя суспільства, виконуючи компенсаційну, накопичувально-ощадну та інвестиційну функції. З одного боку, страхування є своєрідним барометром економіки, за показниками якого можна судити про її поточний стан, основні процеси й напрямки розвитку. З іншого боку, страхування є досить ефективним інструментом у руках держави щодо проведення економічної та соціальної політики.

Особлива роль страхування визначається наступним:

- 1) надає захист майнових інтересів фізичних і юридичних осіб незалежно від підтримки з боку держави;
- 2) створює одну з основ сталого розвитку економіки;
- 3) дозволяє не тільки знизити бюджетні витрати при настанні збитків природно-техногенного характеру, але і значно зменшити перед державою ряд питань соціально-економічного характеру в частині соціального забезпечення (виплати пенсійних накопичень, у разі втраті працездатності або смерті годувальника, оплата медичних витрат тощо);

4) залучає на середньостроковій і довгостроковій основі грошові заощадження населення та підприємств у національну економіку і є одним з найбільш стабільних джерел середньострокових і довгострокових інвестицій.

Метою розвитку страхового ринку є підвищення рівня страхового захисту майнових інтересів фізичних, юридичних осіб і держави, а також залучення інвестиційних ресурсів у національну економіку за рахунок забезпечення ефективного функціонування страхового ринку з урахуванням міжнародного досвіду, застосування сучасної ринкової інфраструктури та фінансових інструментів.

Ефективність регулювання та нагляду за страховою діяльністю залежить значною мірою від того, наскільки чітко визначені завдання, що стоять перед органами регулювання та нагляду, наскільки добре ці завдання розуміють і підтримують органи, що проводять економічну політику держави та несуть відповідальність за її проведення.

Реалізація державної політики щодо розвитку страхового ринку в Україні та його державне регулювання здійснюються через відповідну систему органів законодавчої, виконавчої та судової влади, а також громадських організацій та громадських рад при органах державної влади.

Законодавче регулювання у сфері страхування здійснюється Верховною Радою України через Комітет з питань фінансів і банківської діяльності.

Організаційні та кадрові питання державного регулювання відповідно до Конституції України визначаються Указами Президента України.

До суб'єктів державного регулювання страхової діяльності, крім Уповноваженого органу (Нацкомфінпослуг), також відносять: Міністерство фінансів України, Національний банк України, Міністерство доходів і зборів, Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку, Антимонопольний комітет тощо (табл. 1). У ряді випадків існує неефективна взаємодія державних органів влади та прийняття суперечливих актів.

Таблиця 1. Основні суб'єкти державного регулювання страхової діяльності в Україні

Орган державного регулювання	Основні функції на страховому ринку
Нацкомфінпослуг	Уповноважений орган державного регулювання та нагляду
Міністерство фінансів	Фінансова політика на страховому ринку
Національний банк	Застосування іноземної валюти в страховій діяльності Ліцензування інвестицій за межі України
Мінекономрозвитку	Проводить у встановленому порядку реєстрацію представництв іноземних суб'єктів страхового ринку та узагальнює інформацію про їх діяльність, здійснює аналіз впливу страхового та інших ринків фінансових послуг на економічний розвиток держави
Міністерство доходів і зборів	Податкове регулювання учасників страхового ринку
Генеральна прокуратура	Нагляд за дотриманням законодавства у сфері страхування
Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку	Реєстрація емісії цінних паперів страхових організацій і об'єктів інвестування активів страхових організацій Регулювання діяльності рейтингових агентств
Державна служба України з питань регуляторної політики та розвитку підприємництва	Реалізація державної політики у сфері розвитку підприємництва, державної регуляторної політики, державної політики у сфері ліцензування, дозвільної системи, нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності
Фонд державного майна	Управління частками державного майна в капіталі страхових організацій
Антимонопольний комітет	Антидемпінгова та антимонопольна політика на страховому ринку
Держфінмоніторинг	Реалізація державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, а також внесення пропозицій щодо її формування
Державіаслужба	Реєстрація страховиків, які здійснюють обов'язкове авіаційне страхування цивільної авіації
Мінагрополітики	Державна фінансова підтримка агостраховування
Міністерство екології та природних ресурсів	Розробка проектів нормативних актів з питань екологічного страхування, забезпечення охорони навколишнього природного середовища, екологічної безпеки, поводження з відходами, небезпечними хімічними речовинами, пестицидами та агрохімікатами, а також проведення державної екологічної експертизи
Міністерство інфраструктури	Розробка проектів нормативних актів з питань транспортного страхування, нагляд за суб'єктами перевезень
Комітет у справах захисту прав споживачів	Захист прав споживачів страхових послуг

\*Джерело: складено автором.

В умовах глобалізації світової економіки державне регулювання страхової діяльності передбачає захист інтересів споживачів страхових послуг (страхувальників, застрахованих, вигодонабувачів), підтримку національних страховиків та інших професійних учасників, зміцнення законодавчої бази захисту прав інвесторів та стимулювання розміщення коштів страхових резервів з метою підвищення конкурентоспроможності національної економіки та покращення якості життя населення.

Важливою складовою системи державного регулювання у сфері страхування є нагляд за діяльністю об'єктів страхового нагляду (далі – страховий нагляд).

Об'єктами страхового нагляду є:

- 1) страховики, перестраховики;
- 2) страхові посередники (брокери, агенти);
- 3) відповідальні актуарії;
- 4) об'єднання страховиків, перестраховиків, страхових посередників, відповідальних актуаріїв, обов'язкова участь у яких передбачена законодавством.

У деяких випадках об'єктами страхового нагляду виступають особи, які надають послуги, пов'язані зі страховою діяльністю (аварійні комісари, аджастери, диспашери, сюрвейери, асистуючі компанії, лікарі-експерти, освітні заклади, юридичні фірми, консалтингові компанії та рейтингові агентства тощо).

Суб'єктом страхового нагляду виступає уповноважений державний орган.

У випадках, визначених законодавством, суб'єктом страхового нагляду в частині виконання певних функцій страхового нагляду виступають відповідальні актуарії, зовнішні аудитори, рейтингові агентства, саморегулювні об'єднання страховиків і страхових посередників.

У сучасних умовах страховий нагляд здійснюється з метою:

- 1) дотримання вимог страхового законодавства, в т.ч. щодо попередження й припинення його порушень;
- 2) забезпечення захисту прав і законних інтересів страхувальників, застрахованих та вигодонабувачів, інших зацікавлених осіб і держави;
- 3) контролю за фінансовою стійкістю й платоспроможністю страхових організацій.

Страховий нагляд повинен здійснюватися на принципах законності, гласності, організаційної єдності, цілісності, компетентності, співробітництва і відповідальності.

До основних функцій страхового нагляду може відноситись:

- 1) ліцензування страхової діяльності;
- 2) ведення реєстрів страхових організацій та інших об'єктів страхового нагляду;
- 3) контроль за дотриманням страхового законодавства, у тому числі шляхом проведення на місцях перевірок діяльності страхових організацій, і вірогідності звітності, що представляється ними, а також за забезпеченням страховиками їхньої фінансової стійкості й платоспроможності;
- 4) видача дозволів на збільшення розмірів статутних капіталів страхових організацій за рахунок коштів іноземних інвесторів, на здійснення за участю іноземних інвесторів угод щодо відчуження акцій (часток у статутних капіталах) страхових організацій, на відкриття представництв іноземних страхових та перестрахових організацій, брокерських і інших компаній, що здійснюють діяльність у сфері страхування, а також на відкриття філій страховиків-нерезидентів;
- 5) ухвалення рішення про призначення тимчасової адміністрації, про призупинення та про обмеження повноважень виконавчого органу страхової організації;
- 6) контроль за діяльністю страховиків з питань об'єднаності страхових тарифів, платоспроможності й дотримання страхового законодавства;

7) затвердження правил формування й розміщення страхових резервів, показників і форм обліку страхових організацій, а також звітності про страхову діяльність;

8) прийняття нормативних і методичних документів з питань страхової діяльності;

9) узагальнення практики страхової діяльності;

10) моніторинг і аналіз діяльності страхових організацій, підготовка висновків про їхній фінансовий стан, а також контроль подання звітності й відомостей;

11) моніторинг інформації щодо обсягу високоліквідних активів, збитків та угод страхових організацій з афілійованими особами;

12) аналіз факторів, що впливають на погіршення фінансового становища страхових організацій;

13) моніторинг тестів раннього попередження, стрес – тестів і показників збитковості по класах (видах) страхування для визначення рівня фінансової надійності страхових організацій;

14) моніторинг відомостей про власників страхових організацій з метою контролю та виявлення учасників з істотною участю;

15) контроль за змінами нормативу достатності маржі платоспроможності й статтями балансу, по укладених договорах страхування, зробленим страховими виплатами і неурегульованим страховим вимогам;

16) моделювання впливу негативних факторів (зниження вартості недержавних цінних паперів) на показники фінансової стійкості й платоспроможності страхових організацій, у т.ч. учасників фінансово-промислових груп.

За змістом страховий нагляд можна розмежувати на попередній і поточний.

До попереднього нагляду відноситься перевірка відповідності страхових організацій вимогам, установленим законодавством, видача ліцензій на право здійснення певних видів страхової діяльності, а також реєстрація об'єднань страховиків і внесення до реєстру страхових брокерів.

До поточного нагляду варто віднести перевірку дотримання вимог законодавства суб'єктами страхового нагляду при здійсненні ними діяльності: збір і аналіз звітності, призупинення й відкликання ліцензій, виключення страхових брокерів з реєстру й т.д.

В умовах, коли банки, фінансові та страхові компанії входять до інтегрованого ринку, на якому розділити послуги, пропоновані ними, практично неможливо, а послуги, надавані фінансовими організаціями, здобувають соціально значимий характер, необхідний якісно інший підхід до організації фінансового нагляду та регулювання [9]. Саме із цієї причини в розвинутих країнах світу приділяють велику увагу впровадженню пруденційного страхового нагляду.

Термін "пруденційний" походить від англ. "розумний", що буквально перекладається як "обачний", "розсудливий".

*Пруденційний страховий нагляд* є складовою загальної системи нагляду, що проводиться органами, які здійснюють державне регулювання ринків фінансових послуг, і базується на регулярному проведенні оцінки загального фінансового стану страхової організації, результатів діяльності системи та якості управління нею, дотриманні обов'язкових нормативів та інших показників і вимог, що обмежують ризики за операціями з фінансовими активами.

*Пруденційний страховий нагляд* передбачає встановлення вимог до фінансової стабільності страховиків, що покликана сприяти ефективному й стабільному функціонуванню страхового ринку в звичайному стані та управляти ситуацією при виникненні загрози фінансової кризи. Основою пруденційного страхового нагляду є пруденційні нормативи, або "коефіцієнти розсудливості".

*Пруденційні нормативи* – це нормативи, які встановлюються органом страхового нагляду до фінансового стану страховика, дотримання яких є обов'язковим, зокрема перевищення розміру наявного регулятивного капіталу над розміром, установленим законодавством (достатності капіталу), відповідності строків активів строкам виконання зобов'язань (ліквідності), ступеня диверсифікації портфеля страхових зобов'язань та портфеля активів, якими представлені технічні резерви (диверсифікованості).

Основні цілі здійснення пруденційного страхового нагляду – це захист інтересів споживачів страхових послуг, запобігання настанню неплатоспроможності та забезпечення фінансової стійкості страхових організацій через застосування відповідних корегуючих заходів шляхом:

- 1) виявлення підвищених ризиків в діяльності фінансових установ;
- 2) контролю за платоспроможністю, ліквідністю та прибутковістю фінансової установи;
- 3) мінімізації випадків банкрутства та системної кризи страхових організацій;
- 4) прогнозування майбутніх фінансових результатів на основі звітів поточного періоду.

Пруденційний нагляд включає розвинену систему моніторингу, відкритості інформації та звітності перед національним органом страхового нагляду [8].

Провідну роль у поглибленні міжнародного співробітництва з питань страхування та державного регулювання та нагляду за страховою діяльністю у сучасному світі грає Міжнародна асоціація страхового нагляду

(International Association of Insurance Supervisors, IAIS), створена 16 червня 1994 року та розташована в м. Базель (Швейцарія). Так з метою забезпечення належного страхового нагляду для аналізу діяльності страховиків IAIS рекомендує встановлювати фінансові нормативи та здійснювати контроль за їх дотриманням шляхом регулярного проведення оцінки загального фінансового стану страховиків, результатів їх діяльності, а також якості управління.

Основні параметри пруденційного нагляду прийнято позначати як CAMELS [9]. Цей термін походить від аббревіатур: **C**apital (Капітал), **A**ssets (Активи), **R**einsurance (Перестраховування), **A**ctuarial liabilities (Актуарні зобов'язання), **M**anagement (Управління), **E**arnings (Доходи), **L**iquidity (Ліквідність), **S**ubsidiaries (Дочірні компанії).

На відміну від макропруденційного нагляду, пруденційний нагляд зосереджений на окремих страховиках та їх ризиках, приділяючи мінімальну увагу діяльності страхового сектору в цілому.

У свою чергу макропруденційний нагляд концентрується на системній стабільності страхового ринку, а не уникненні неспроможності окремих страховиків. Особливу увагу при цьому повинно бути приділено системоутворюючим страховикам та взаємозв'язкам на страховому ринку. Зазначене пояснюється тим, що ризик системної стабільності залежить від колективної поведінки учасників страхового ринку, у результаті чого ризики у фінансовій системі для регулятора мають ендогенний характер (табл. 2).

Таблиця 2. Співставлення макро- та мікропруденційних підходів страхового нагляду

Характеристика	Макропруденційний нагляд	Мікропруденційний нагляд
1	2	3
Кінцева ціль	Зниження витрат нестабільності, пов'язаних з фінансовими кризами	Захист інтересів споживачів страхових послуг і кредиторів страхових компаній
Проміжна ціль	Підтримка фінансової стабільності в цілому	Макроекономічні умови розглядаються як екзогенний чинник
Модель ризиків у фінансовому секторі	Загальні та корелюючі шоки	Ідінсекратичні шоки
Оцінка перспектив	Імовірнісний підхід, заснований на оцінках ризиків, акцент на сценарному аналізі	Підхід, заснований на аналізі формальної звітності, акцент на внутрішньому контролі та перевірках
Взаємозв'язки та загальні ризики учасників ринку	Основоутворювальні чинники	Не враховується
Визначення пруденційних норм	Підхід "зверху вниз": моніторинг системних шоків ринку	Підхід "зверху вниз": моніторинг окремих учасників ринку
Розкриття інформації	Широкі розповсюдження результатів оцінки у тому числі показників фінансової стійкості, макропруденційних індикаторів, сигналів моделей раннього попередження	Стандартизовані звіти та конфіденційна інформація для цілей нагляду

\*Джерело: складено автором за матеріалами [10].

IAIS визначає, що макропруденційна політика потребує удосконалення, а діяльність системно важливих для світової економіки страховиків має більш жорстко контролюватися національними регуляторами. Тому 18 липня 2013 року було ухвалено методологію оцінки і політичні заходи для G-SIIs, а також загальну основу для макропруденційної політики і нагляду на страховому ринку.

Слід відмітити, що макропруденційна політика – це комплекс превентивних заходів, націлених на мінімізацію ризику системної фінансової кризи, тобто ризику виникнення ситуації, у якій значна частина фінансового ринку визначається як неплатоспроможна або неліквідна, у результаті чого учасники страхового ринку не можуть продовжувати діяти без підтримки держави.

На нашу думку, макропруденційна політика відрізняється від мікропруденційного нагляду в аналізі стійкості страхового ринку, який відбувається на агрегованому рівні, а не на рівні окремих страховиків; до уваги при-

ймається увесь страховий ринок, а не тільки страхові компанії; аналізуються взаємозв'язки між системоутворюючими фінансовими установами, середніми та дрібними для уникнення ситуації ефекту "доміно".

У зв'язку з цим 18 липня 2013 року Рада фінансової стабільності (Financial Stability Board) визначила 9 транснаціональних страхових компаній, що мають ключове значення для функціонування глобальної фінансової системи, тобто системоутворюючими для глобальної економіки страховиками (Global Systemically Important Insurers, G-SIIs) визнані наступні: німецький Allianz, американські AIG, Prudential Financial і MetLife, британські Aviva і Prudential, французька Axa, італійська Assicurazioni Generali та китайська Ping An Insurance. Зазначений перелік буде щороку переглядати та оновлюватись у жовтні місці.

Центральний банк Російської федерації також визнав необхідність визначення переліку системоутво-

руючих страховиків. Очікується, що до кінця 2014 року він буде сформований.

Необхідність створення в Україні системи макропруденційного нагляду обумовлена тим ступенем зрілості, який досяг страховий ринок, і тим рівнем ризиків, які беруть на себе його основні учасники.

Механізми макропруденційного регулювання повинні запобігати негативному впливу світових дисбалансів, стримувати роздування "бульбашок" на національних ринках фінансових активів, а також згладжувати зовнішню макроекономічну мінливість, в тому числі циклічність внутрішнього економічного розвитку страхового ринку. Іншими словами, поряд з фіскально-бюджетною та грошово-кредитною політикою у держави повинна з'явитися макропруденційна політика забезпечення фінансової стабільності. Виходячи з вище зазначеного, до основних завдань макропруденційної політики на страховому ринку слід віднести:

- підтримка стійкості страхового ринку до агрегованих шоків, включаючи рецесію та зовнішні шоки;
- обмеження надлишкових фінансових ризиків, що приймають на себе страховий ринок в цілому;
- згладжування фінансового циклу.

З точки зору інструментів макропруденційна політика базується на мікропруденційному регулюванні, так як використовуються такі самі пруденційні норми – вимоги до капіталу та ліквідності, нормування балансу та лімітування ризиків.

Таким чином, для України реалізація макропруденційної політики передбачає підвищення ефективності державного регулювання та нагляду за страховою діяльністю, що сприятиме підвищенню рівня конкурентоспроможності страхових компаній та забезпечуватиме стійкість страхового ринку.

Для досягнення поставленої цілі необхідним є: посилення незалежності Нацкомфінпослуг, запровадження макропруденційного нагляду, визначення переліку системо утворюючих страховиків, прийняття довгострокової стратегії розвитку страхового ринку як складовою макропруденційної політики.

**Висновки.** Удосконалення державного регулювання та нагляду за страховою діяльністю в Україні доцільно проводити за двома напрямками: змістовні новації, які

розглядають економічну природу регулювання та організаційно-управлінські новації, які повинні підвищити якість державного інституту регулювання.

До змістовних новацій відносимо: введення макропруденційного нагляду, за допомогою якого Нацкомфінпослуг повинен підтримувати системну стабільність страхового ринку в цілому, а не окремих страховиків; контрольнічне регулювання, що націлене на згладжування негативних наслідків зміни страхової місткості.

У якості суб'єкту організаційно-управлінської новації може виступити адміністративна реформа системи державного регулювання та нагляду за страховою діяльністю, яка необхідна для інституціональної підтримки переходу Нацкомфінпослуг на змістовний макропруденційний нагляд та регулювання.

#### Список використаної літератури

1. Саватюгин А.Л. Новое в регулировании деятельности страховщиков // Финансы. – 2010. – № 8. – С. 7-9.
2. Страхування: Підручник / За ред. В.Д. Базилевича. – К.: Знання-Прес, 2008. – 1019 с.
3. Внукова Н. М. Страхування: теорія та практика: навч. посіб. / Н. М. Внукова, В. І. Успенко, Л. В. Временко. – Х.: Бурун книга, 2009. – 656 с.
4. Гаманкова О.О. Ринок страхових послуг України: теорія, методологія, практика: [Монографія] / О.О. Гаманкова. – К.: КНЕУ, 2009. – 283 с.
5. Страхування: Підручник / Керівник авт. колективу і наук, ред. С. С. Осадець. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2002. – 599 с.
6. Ткаченко Н. В. Забезпечення фінансової стійкості страхових компаній: теорія, методологія та практика [Текст] : монографія / Н. В. Ткаченко; Нац. банк України, Ун-т банк. справи. – Черкаси : "Черкаський ЦНТЕІ", 2009. – 570 с.
7. Фурман В.М. Страхування: теоретичні засади та стратегія розвитку: Монографія. – К.: КНЭУ, 2005. – 443 с.
8. Осадчая И. Глобализация и государство: новое в регулировании экономики развитых стран // МЭ и МО. – 2002. – № 11. – С. 7–8.
9. Norris K., McPherson L. Introduction to On-Site Supervision of Insurers CAMELS // OSFI/CARTAC Workshop on Insurance Supervision. – Barbados. – 18–21 February 2003.
10. Hirtle B. Macroprudential Supervision of Financial Institutions: Lessons from the SCAP / B. Hirtle, T. Schuermann, K. Stroh // Federal Reserve Bank of New York Staff Reports. – 2009. – №409. – 15 p.
11. Sharma P, Prudential Supervision of Insurance Undertakings, Conference of Insurance Supervisory Services of The Member States of the European Union, December 2002.
12. Кочмола К.В. Интегрированный финансовый надзор и регулирование страховых и банковских организаций // Страхование дело. – 2001. – №2. – С. 15-18.

Надійшла до редколегії 18.12.13

А. Залетов, канд. екон. наук, доц.  
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

### КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ МАКРОПРУДЕНЦИАЛЬНОГО НАДЗОРА И РЕГУЛИРОВАНИЯ СТРАХОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

*В статье рассмотрены особенности макропруденциального надзора и регулирования, определены основные проблемы его реализации для регулирования отечественного рынка страховых услуг, рассмотрен процесс реализации концепции макропруденциального надзора и регулирования.*

*Ключевые слова: страховой рынок, макропруденциальный надзор и регулирование, макропруденциальная политика, страховщик.*

A. Zaletov, PhD in Economics, Associate Professor  
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

### CONCEPTUAL BASES OF MACRO PRUDENTIAL OF SUPERVISION AND REGULATION OF INSURANCE ACTIVITIES

*The substantive provisions of macro prudential supervision and adjusting, certain basic problems of his realization for adjusting of domestic market of bank services and the process of realization of conception of macro prudential supervision and adjusting is considered, are considered in the article.*

*Keywords: insurance market, macro prudential supervision and adjusting, macro prudential policy, insurer.*

УДК 368.2  
JEL G22

О. Машаро, начальник Департаменту інформаційного забезпечення, аналізу та методології страхування  
Моторне (транспортне) страхове бюро України, Київ

## АДЕКВАТНІСТЬ ОЦІНКИ РИЗИКІВ ПРИ ЗАСТОСУВАННІ СИСТЕМИ БОНУС-МАЛУС

*В статті викладені результати дослідження питання впливу системи бонус-малус на загальний обсяг страхових премій за договорами обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів в Україні. Також представлені результати аналізу кореляційного зв'язку між класами системи бонус-малус та частотою настання страхової події за договорами страхування відповідного класу за цим видом страхування. Аналіз проведений на реальних даних страхового ринку України.*

*Ключові слова: страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів, система бонус-малус, частота страхової події, коефіцієнт кореляції, коефіцієнт детермінації.*

**Постановка проблеми.** Закон України "Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів" (далі Закон) [1] надає страховикам право при розрахунку страхових платежів застосувати так звану систему бонус-малус. Така система дозволяє надавати знижки за безаварійну експлуатацію транспортного засобу до 50% від страхового платежу (по п'ять відсотків знижки за кожний договір беззбиткового страхування) та надбавки до 245% у випадку наявності страхових випадків з вини страхувальника. Зараз, на десятому році роботи в умовах цього Закону, зазначена система суттєво впливає на страхові платежі, які встановлюються страховиками, та стає найбільш суттєвим, навіть критичним фактором тарифної політики з цього виду страхування. Через те коефіцієнт бонус-малус зараз є предметом багатьох суперечок та інструментом демпінгових заходів в гострій конкурентній боротьбі за страхувальника. Ми вирішили проаналізувати вплив системи бонус-малус на загальний обсяг страхових премій за обов'язковим страхуванням відповідальності автовласників та математично оцінити реальний зв'язок між встановленим класом діючої системи бонус-малус та показниками, які дозволяють оцінити ризик відповідного страхувальника в страховому портфелі страховика.

**Аналіз останніх досліджень та публікацій.** Українські науковці мало займаються сучасною проблематикою визначення страхових тарифів взагалі та, елементів тарифної політики з обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності, зокрема. Питаннями обов'язкового страхування автоцивільної відповідальності займаються О.О.Гаманкова, К.О.Лібіх, О.М. Залетов та ін. Найбільш відомою публікацією результатів дослідження систем бонус-малус в автострахованні є книга Ж.Лемера [2].

**Метою даної статті** є аналіз впливу існуючої системи бонус-малус на загальний обсяг страхових премій з обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів в Україні та дослідження зв'язку між встановленим класом системи бонус-малус та ступенем ризику відповідного страхувальника в страховому портфелі страховика.

**Виклад основного матеріалу.** Перш за все, слід зазначити, що питання доцільності та підходів до застосування системи бонус-малус є одним з найбільш дискусійних в страхуванні.

Нагадаємо, що принцип класичного страхування, і обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів не є виключенням, побудований на створенні страхового фонду, в який кожний з страхувальників сплачує страхову премію та передає свої ризики. Для забезпечення справедливості формування та використання такого фонду сплачена страхова премія має бути пропорційною ступеню ризику, який вноситься страхувальником.

Тобто, при встановленні страхової премії дуже важливо правильно оцінити ризик кожного з страхувальників. Для цього при визначенні тарифної політики потенційні страхувальники розбиваються на однорідні класи таким чином, щоб усі страхувальники, які належать до одного класу, платили б однакові страхові премії. При страхуванні цивільної відповідальності, пов'язаної з експлуатацією автотранспортних засобів, для розподілу ризиків за групами вводяться апріорні класифікаційні змінні, які вважаються такими, що об'єктивно впливають на ризик. Зазвичай такими змінними є вік та стать страхувальника, місце його постійного проживання, характер використання автомобіля. Іноді використовуються більш екзотичні фактори, такі як професія, сімейний стан, стан здоров'я, звичка до паління водія і навіть колір авто. В Україні основними коригуючими коефіцієнтами для визначення страхового платежу зараз є тип транспортного засобу, місце його реєстрації, фактор того, чи використовується транспортний засіб як таксі, період його експлуатації. Однак, при оцінках апріорних змінних жодним чином не враховуються найважливіші фактори – індивідуальні особливості водіїв, які експлуатують однакові транспортні засоби в однакових умовах. Це такі індивідуальні особливості водія як швидкість реакції, точність оцінок, стиль водіння, знання правил дорожнього руху, ставлення до алкоголю та інші. Дослідження, які проводилися в багатьох країнах світу, показали що саме такі індивідуальні фактори, в дійсності, є найбільш важливими та значущими [2, стор.26]. Але зазначені фактори не приймаються до розгляду при встановленні тарифних факторів за апріорними класифікаційними ознаками і, таким чином, начебто однорідні за апріорними оцінками класи страхувальників фактично є досить різномірними.

Для вирішення питання щодо врахування індивідуальних особливостей водіїв виникла думка використовувати апостеріорні оцінки, за якими б визначалися коефіцієнти зміни страхової премії в залежності від історії страхових подій в попередні періоди страхування. В результаті деякі страховики розвинутих країн ще в 60-ті роки минулого сторіччя почали впроваджувати принцип підвищення страхової премії (малус) для страхувальників, які потрапляли або були відповідальними за дорожньо-транспортну пригоду протягом попереднього строку страхування та принцип заохочення шляхом зниження страхової премії (бонус) для страхувальників, які не викликали страхових випадків. Такий порядок назвали системою бонус-малус (СБМ). Основною метою цієї системи було не тільки стимулювання водіїв на обережне використання транспортних засобів та на скорочення звернень до страховика або кількості дорожньо-транспортних пригод (ДТП), але й більш точний розрахунок ступеню ризику та страхової премії, яка б враховувала індивідуальні особливості водія. Безумовно, прогноз майбутньої кількості страхових подій, побу-